

Kirje

4.6.2024

VN/29418/2023

VN/29418/2023-OKM-17

Jakelussa mainittu

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt opetus- ja kulttuuriministeriöltä lausuntoa asiakohdassa mainitusta hallituksen esityksestä.

Pyydettyinä lausuntonaan opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa seuraavaa. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ole huomautettavaa esitettyihin lainsäädäntömuutoksiin. Hallituksen esitys on pääsääntöisesti huolellisesti laadittu. Opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomioita seuraaviin kohtiin, joita tulisi vielä täsmentää.

Kulttuurin, taiteen ja harrastamisen vaikutukset

Taiteen vaikutukset kohdistuvat ihmisen mieleen ja tunteisiin sekä kokemukseen osallisuudesta ja elämänhallinnasta. Osallistuminen kulttuuriin ja taiteeseen tukee terveyttä edistävää käyttäytymistä, vähentää yksinäisyyttä, edistää sosiaalista sitoutumista ja lisää sosiaalista tukea ja sosiaalista pääomaa. Taideosallistumisella on merkittäviä vaikutuksia syrjäytymisen ehkäisyyn, mielenterveyden ongelmien ennalta ehkäisyyn ja niiden kanssa selviämiseen. Esimerkiksi Duodecimin Terveyskirjastossa (<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01283#s3>) julkaistiin 19.12.2023 neurologian dosentti Markku T. Hyypän kooste kulttuurin ja terveyden suhteesta. Kulttuurin harrastaminen vaikuttaa terveyteen, hyvinvointiin ja elinikään merkittävästi. Pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa kannustetaan hyvinvointialueita panostamaan asukkaidensa hyvinvoinnin ja terveyden kannalta keskeisiin ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Tavoitteena on esimerkiksi kulttuurin ja taiteen sekä liikunnan laajempi hyödyntäminen ennaltaehkäisevässä sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Kiitämme HE-luonnosta lasten ja nuorten terapiatukuista taideterapioiden mahdollisuuksien huomioidemisesta. Kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta ehdotamme kahta pientä lisäystä ennaltaehkäisevien toimenpiteiden kohtiin seuraavasti:

s. 9 Lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmiin liittyy myös muuta haitallista terveystyökaluista, kuten liian vähäinen unen määrä, vähäinen liikunta, (lisäys) harrastusten puuttuminen, runsas digilaitteiden käyttö, sekä nuorilla myös tupakointi, nuuskan tai muiden nikotiinituotteiden käyttö, runsasta alkoholin käyttöä ja huumekekoiluja.

s. 83 Esitetyn 1 momentin soveltamisessa olisi huomioitava, että lapsi, nuori tai perhe voi saada riittävän tuen jo esimerkiksi ohjatun omahoidon tai vapaamuotoisen psykososiaalisen tuen avulla. Kokonaistilanne tulisi aina arvioida huolellisesti ja käynnistää ensisijaisesti tarvittavat lapsen, nuoren tai perheen arjen toimintaympäristöön kohdistuvat tukitoimet. Näitä voivat olla esimerkiksi uneen, ravitsemukseen, fyysiseen aktiivisuuteen, kulttuuriharrastamiseen, opintoihin taikka perheen arkeen liittyvät tukitoimet.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 29
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

09 135 9335
+358 9 135 9335

kirjaamo.okm@gov.fi

Mielenterveyden häiriöiden kuvaus

Hallituksen esitystä olisi hyvä täsmentää mielenterveyden häiriöiden kuvauksen osalta. Hallituksen esityksen (sivu 8) mukaan *lasten ja nuorten mielenterveyttä ei voi tarkastella irrallaan muusta hyvinvoinnista ja laajemmasta sosiaalisesta kontekstista. Esimerkiksi oppimisympäristöjen merkitys hyvinvoinnille on suuri. Vuonna 2022 peruskoulun oppilaista 24 prosenttia sai tehostettua tai erityistä tukea, ja tukea tarvitsevien määrä on kasvussa. Lukiolaisbarometrin mukaan kolmasosa opiskelijoista kokee tarvitsevansa enemmän tukea opiskeluun, ja noin 60 prosenttia lukiolaisista kokee opiskelun henkisesti raskaaksi. Lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia haastavat myös esimerkiksi vähäinen liikkuminen ja ylipaino.* Esitystä tulisi tarkentaa, koska se nyt antaa vaikutelman, että lasten ja nuorten terveyttä haastaisivat vähäisen liikkumisen ja ylipainon ohella oppimisympäristöt. Hallituksen esityksen (sivu 68) mukaan *esitetyllä lainsäädännöllä ei myöskään pystytä vaikuttamaan lasten ja nuorten mielenterveyteen liittyvien ongelmien juurisyihin, kuten koulukiusaamiseen tai perheiden arkeen liittyviin haasteisiin.* Kuvaus mielenterveysongelmien juurisyistä on kapea, jättäen pois esimerkiksi geneettiset riskitekijät ja sairaudet.

Tarkennettavaa on myös sivulla 9, jossa ADHD rinnastetaan virheellisesti mielenterveyden häiriöksi. Esityksen mukaan *mielenterveyden häiriöiden yleisyydestä suomalaisilla lapsilla ja nuorilla ei ole täsmällistä tietoa, mutta on arvioitu, että kaikkiaan noin 10-15 prosentilla lapsista ja 20-25 prosentilla nuorista on jokin mielenterveyden häiriö. Lapsilla yleisimpiä häiriöitä ovat käytöshäiriöt, aktiivisuuden ja käyttäytymisen häiriö (ADHD) sekä ahdistuneisuushäiriöt.* Neuropsykiatriset oireet sekoitetaan mielenterveyden häiriöihin myös myöhemmin, esimerkiksi sivulla 19. Opetus- ja kulttuuriministeriö ei kuitenkaan esitä, että lapsia ja nuoria, joilla neuropsykiatrisia oireita, suljettaisiin esitettyjen palvelujen ulkopuolelle, vaan ainoastaan esityksen taustatietojen tarkentamista tältä osin.

Koulutukseen liittyvät huomiot

Sivulla 40 esitetyt tiedot psykologikoulutuksen aloittaneista ovat erilaiset, kuin opintohallinnon tietopalvelu Vipusen tiedot. Korkeakoulujen ensimmäisen syklistä (alemmasta korkeakoulututkinnosta) alkavasta koulutuksessa, jota tähtää psykologian maisteritutkintoon, on paikan vastaanottaneita ollut vuonna 2022 vain 392 opiskelijaa. Opiskelijamäärät ovat ennen tätä ja vuonna 2023 olleet alemmat. Opetus- ja kulttuuriministeriö toimittaa tarkemmat aloittajatiedot erikseen valmistelijoille.

Psykologien, psykoterapeuttien ja erikoislääkärien roolia palvelujen saatavuudelle ja palveluketjuille on analysoitu varsin vähän hallituksen esityksessä. Sivulla 41 on virheellinen tieto psykoterapeuttikoulutusta koskevien hallitusohjelmakirjausten toimeenpanosta. Opetus- ja kulttuuriministeriö ei vastaa kirjausten toimeenpanosta, vaan päävastuu psykoterapeuttikoulutuksen uudistamisesta on sosiaali- ja terveysministeriöllä, jonka hallinnonalalla psykoterapeuttikoulutuksesta myös säädetään. Ministerit Multala ja Juuso ovat sopineet ministeriöiden välisestä työnjaosta 12.3.2024 (VN 1084/2024 OKM-3). Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa jatkovalmistelusta vain siltä osin, kuin kyse on matalan kynnyksen palvelujen edellyttämän osaamisen sisällyttämisestä osaksi korkeakoulututkintoa. Valmistelussa eteneminen edellyttää kuitenkin sitä, että sosiaali- ja terveysministeriö käynnistää varsinaisen psykoterapeuttikoulutuksen uudistamisen ja valmistelee tarkemman vision ja tavoitetilan matalan kynnyksen palveluissa tarvittavien ammattilaisten rooleista, osaamistarpeista ja suhteesta psykoterapeuttikoulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä kiirehtiä valmistelun aloittamista, jotta terapiatakuun edellyttämää osaamista voidaan tuottaa myös osana psykoterapeuttikoulutusta ja soveltuvin osin osana korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta.

Hallituksen mukaan *esitetty lainsäädäntö loisi myös tarpeen palkata lisää henkilöstöä tilanteessa, jossa henkilöstön rekrytoinnissa on haasteita. Tilanne on jonkin verran helpottunut hyvinvointialueiden järjestämisvastuun myötä, mutta henkilöstön saatavuus vaihtelee alueittain ja ammattiryhmittäin. Esitetyssä lainsäädännössä on pyritty huomioimaan, että eri ammatti-ryhmiä voitaisiin hyödyntää mahdollisimman laajasti sekä sosiaali- että terveydenhuollosta. Lainsäädännön toimeenpanoon liittyen hyvinvointialueiden olisi tehtävä toimenpiteitä, joilla ne voisivat vahvistaa sekä henkilöstön pysyvyyttä, että uuden henkilöstön rekrytointia tukevia vetovoimatekijöitä. Sosiaali- ja terveysministeriö on myöntänyt vuoden 2024 alussa hyvinvointialueille valtionavustuksina yli 800 000 euroa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön työnjakoa uudistaviin pilotteihin sekä työkykyä tukevaan toimintaan. Osana Hyvän työn -ohjelmaa sosiaali- ja terveysministeriö toteuttaa muitakin toimenpiteitä, joiden voidaan arvioida tukevan hyvinvointialueita esitetyn lainsäädännön toimeenpanossa. esityksessä ei*

ole tunnistettu työvoimapulan vaikutuksia koulutusmääriin. Hallituksen esityksessä ei ole tunnistettu tarpeita koulutusmäärien lisäämiseen osana työvoimapulan ratkaisua.

Hallituksen esityksen mukaan *esitetyllä lainsäädännöllä olisi vaikutuksia henkilöstön osaamisen kehittämisen ja rekrytoinnin osalta. Lainsäädännön toimeenpano edellyttäisi sosiaali- että terveydenhuollon ammattihenkilöille osaamisen vahvistamista takuun piiriin kuuluvissa menetelmissä. Keskeisiä ammattiryhmiä ovat sairaan- ja terveydenhoitajat, sosionomit, opiskeluhoollon kuraattorit ja sosiaalityöntekijät.* Keskeisistä ammattiryhmistä ei ole tunnistettu psykologien roolia. Opetus- ja kulttuuriministeriön tietojen mukaan yliopistoissa psykologikoulutuksesta vastaavilla on valmiudet muuttaa opetussuunnitelmia siten, että ne tuottavat osaamisen lyhytinterventioihin.

Hallituksen esityksen mukaan *psykososiaalisia hoitoja voivat antaa sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöt, jotka ovat saaneet kyseisen menetelmän käyttöön liittyvän koulutuksen.* Näiden hoitojen toteuttajilla ei yleensä ole varsinaista psykiatrian erityiskoulutusta tai pitkää psykoterapeuttikoulutusta. Opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomiota siihen, että toiminnan edellyttämästä koulutuksesta ja ammattihenkilöasemasta ei ole esitetty velvoittavaa säännöstä.

Hallituksen esityksessä olisi hyvä tarkentaa, kuka vastaa kyseisen menetelmän käyttöön liittyvän koulutuksen asianmukaisuuden arvioimisesta. Hallituksen esityksestä on tulkittavissa, että arvioinnin tekee työnantaja, joka tekee harkinnan hankkiessaan täydennyskoulutusta, arvioidessaan henkilöiden aiemmin hankkimaa osaamista rekrytointitilanteessa, päättäessään ostopalveluina tehtävien hankintojen ehdoista tai siitä, millaisiin palveluihin palveluseteliä voi käyttää. Jotta lain soveltamisvaiheessa eri kouluttajatahojen kelpoisuudesta ei synny epäselvyyttä, hallituksen esityksestä olisi hyvä käydä selkeästi ilmi, kuka vastaa aiemmin suoritetun tai suoritettavan täydennyskoulutuksen soveltavuuden arvioinnista kyseiseen tehtävään. Jatkotyössä on hyvä huomioida, että täydennyskoulutustarjonnan tuottaminen markkinoille olisi täysin vapaata, jolloin hyvinvointialueiden rooli täydennyskoulutuksen laadunvarmistuksessa on merkittävä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää erittäin tärkeänä sitä, että ehdotetut psykososiaaliset menetelmät perustuva tutkimusnäyttöön, kuten esityksessä todetaankin. Hallituksen esityksessä olisi hyvä vielä käsitellä, millaisia edellytyksiä tämä asettaa menetelmien täydennyskoulutukseen ja tutkimukseen. Palvelujärjestelmän kuvaus näyttöön perustuvan toiminnan ohjaamiseksi on perusteellista, mutta korkeakoulujen roolia koulutuksen ja toiminnan edellyttämän tutkimuksen tuottajana ei käsitellä.

Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö, viitaten s. 28–29 tietoihin psykososiaalisten menetelmien käyttöönoton tukemiseen liittyvän sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaan Kansallinen implementointiosaaminen lasten ja nuorten kasvun tueksi (Kasvun tuki KI) 2023–2025 -hankkeeseen ja tietoon, että sen kehittämistyö kohdistuu myös sivistystoimeen ja opiskeluhooltoon, pitää tärkeänä tuoda hallituksen esityksessä esiin, että sivistystoimen osalta kehittäminen kohdistuu sivistystoimen kanssa tehtävään yhteistyöhön, ei sivistystoimeen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on kyseisen hankkeen yhteydessä tuonut aiemminkin esiin, että psykososiaalisten menetelmien implementointi ei ole kasvatus- ja opetushenkilöstön tehtävä tai kuulu heidän ammatilliseen osaamiseensa eikä hallituksen esityksestä myöskään saisi muodostua tällaista vaikutelmaa.

Saamelaisten palvelujen osalta voi hallituksen esityksessä mainita, että opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut saamenkielisten palvelujen edellyttämän osaamisen hankkimista rahoittamalla vuonna 2022 Oulun yliopiston ja Lapin ammattikorkeakoulun hankkeita, joilla koulutetaan saamenkielistä sosiaali- ja terveysalan henkilöstöä ja kehitetään koulutusta. Oulun ja Lapin yliopiston yhteistyössä toteutettavaa *Saamen kieli- ja kulttuurikoulutus sosiaali- ja terveysalalle (2023–2026)* -hanketta rahoitettiin 1 000 000 eurolla. Lapin ammattikorkeakoulun vetämä *Kulttuurisensitiivisen koulutuksen yhteiskehittäminen saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluille* -hanketta rahoitettiin 918 635 eurolla. Hanke toteutetaan Lapin, Oulun ja Diakonia ammattikorkeakoulun yhteistyönä.

Opiskeluhooltoon liittyviä huomioita

Opetus- ja kulttuuriministeriö haluaa opiskeluhoollon osalta kiinnittää huomiota siihen, että vaikutusten arvioinnin mukaan, s. 67, esitetään mahdollisena vaikutuksena, että yhteisöllisen opiskeluhoollon osuus verrattuna yksilökohtaiseen voisi pienentyä. Opetus- ja kulttuuriministeriö haluaa esittää huolensa tästä mahdollisesta vaikutuksesta ja pyytää huomioimaan ehdotuksissa, että opiskeluhoollon kokonaisuudesta säädetään Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa eikä mielenterveyspalvelujen toteuttami-

nen ole opiskeluhuollon lakisääteinen tehtävä. Kuten esityksessä on kuvattu, on yhteisöllinen opiskeluhoito jo nykytilanteessa vähentynyt. Esitämme vaikutusten arviointiin nykyisen sijaan kirjausta siitä, että yhteisöllinen opiskeluhoito on koulu- ja oppilaitosyhteisön yhteinen tehtävä ja se tulee edelleen nähdä myös opiskeluhoitopalveluiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten ensisijaisena opiskeluhoollon tehtävänä, lain (1287/2013) sanamuodon mukaisesti: *Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona.*

Kansliapäällikkö

Anita Lehikoinen

Neuvotteleva virkamies

Merja Niemi

Jakelu

STM Sosiaali- ja terveysministeriö